هاریکاری

له عەرببییەوە بۆ کوردی: سەلام عەبدوڵڵا

بەکردەوە بەرهەمهێنانی سەرمایەداری دەست بە نەشونما ناکات، تەنها ئەو کاتە نەبێت، سەرمایەدارێکی تاك لەیەککاتدا، کار بە کرێگرتەیەکی زۆر دەکات و قەبارەی پرۆسەی کار بەرفراوانتر دەبێت و چەندایەتی بەرهەمەکانی زۆرتر دەکات بۆ فرۆشتنیان. کارتێکردنی ژمارەیەکی زۆری کرێکار لە یەککاتدا، لە هەمان شوێن(با بڵێین لەهەمان گۆڕەپانی کار)داو لەژێر فەرمانی هەمان سەرمایەدار لەپێناو بەرهەمهێنانی هەمان جۆری کاڵا، خاڵی دەستپێکی مانای مێژوویی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییە. بەم شێوەیە مانیفەکتۆرە لەسەرتای سەرهەڵدانیدا، بە ئەستەم جیاوازیی هەیە لەگەل پیشەسازی کارگەکانی دوارۆژ، تەنها بە تایبەتمەندی سەرمایەگوزاری بە ژمارەیەکی زۆری کرێکاران نەبێت لەیەك کاتدا. کارگەی سەرۆك تایفە تەنها سنوورەکەی خۆی بەرفراوانکرد.

کەواتە جیاوازی نێوانیان تەنها جیاوازییەکی چەندایەتییەو دەرکەوت کە زۆری ئەو زێدەباییە کە سەرمایە بەرهەمی دەهێهێنێت، هەمان ئەو زێدەباییە کە تاك تاکی کرێکارەکان بەرهەمی دەهێنێت و لێدانەوەی بە لەگەل ژمارەی کرێکارەکانی سەر کار. ژمارەی ئەو کرێکارانە کە سەرمایەگوزارییان پێدەکرێت لە پەیوەند لەگەل بەرهەمهێنان، هیچ گۆڕانکارییەکی چۆنایەتی لە پرۆسەی کار ناکات. ئەمە لە سرووشتی بەهاوە سەرچاوەی وەرگرتووە. ئەگەر رۆژی کار لە12سەعات لە6دینار بەرجەستەدەبێت، ئەوا100رۆژی کار لە6دینار×100بەرجەستەدەبێت؛ یەکەمجار12سەعاتی بەرجەستەکراو لە بەرهەمەکان بوو و، ئێستا1200سەعاتمان هەیە. کارکردنی100کرێکار بەجودایی لە یەکتر، بەهایەك بەرهەمدەهێنن وەك بڵێی هەموویان لەژێر بەرێوەبەرایەتی خودی سەرمایەکە کۆمەڵ بوون.

سەرەڕای ئەوەش لەسنوورێکی دیاریکراودا، گۆڕانکارییەك روودەدا. ئەو کارە کە لە بەهادا بەرجەستەکراوە، کارێکە خەسڵەتی کۆمەڵایەتی ناوەندی هەیە، واتە بەرجەستەکردنی هێزێکی ناوەندییە.

رێژەی ناوەندی، بوونی نییە تەنها لەنێو پێوەرگەلێك لە هەمان جۆردا نەبێت. لەهەر شاخەیەك لە شاخەکانی پیشەسازی، کاك هەستیار یان کاك رزگاری کارگەر لەیەکدابڕاو تا پلەیەکی دیاریکراو لە کرێکارێکی ناوەندی دووردەکەونەوە. ئەم دوورکەوتنە تاکانەییانە یان ئەوەی پێدەڵێن هەڵەی ماتماتیك پێدەڵێن، هەر لەو کاتەی پرۆسەکە لەسەر کرێکارێکی زۆر دەکرێت، قەرەبوو یان نەفی یەکتری دەکەن. سۆڤ و سیکۆفانتی بەناوبانگ(ئیدمۆند بۆرگە)بە پشتئەستوری بە ئەزموونە تایبەتەکانی وەك وەرزێرێك دووپاتی دەکاتەوە کە**(لە کۆمەڵێکی زۆر کەم)**یشدا وەك تایفەیەك لە5گەنجی وەرزێر پێکهاتبێت، گشت جۆرە جیاوازییەکی تاکانە لە کارکردندا لەناودەچێت، بەشێوەیەك کە پێنج گەنجی وەرزێری ئەنگلیز لەکاتێکی دیاریکراودا بە کۆ کاریان پێبکرێ، هەڵدەستن بەهەمان کاری هەر پێنج کەسێکیتر[1]. داخۆ ئەم تێبینییە دورووستە یان نا، رۆژی کاری ژمارەیەکی زۆری کرێکار کە لەیەککاتدا سەرمایەکوزارپێدەکرێت، رۆژی کاری کۆمەڵایەتی پێکدەهێنێت، واتە ناوەندی. با ئەو گریمانەیە بکەین کە رۆژی کار12سەعات درێژە دەکێشێت، ئەوا12کرێکارەکە لە رۆژێکدا144سەعات کاردەکەن و هەر یەکێکیان بە پلەیەکی جیاواز، لە (معدل)ی ناوەندی لەیەکتر دووردەکەونەوەو، ئەمە پێویستی بە کاتێکی درێژتر یان کورتتر دەبێ بۆ ئەنجامدانی هەمان پرۆسە، ئەوا رۆژی کارە بەکۆمەڵەکەیان کە 144سەعات پێکدەهێنێت، خەسلەتی کۆمەڵایەتی ناوەندی هەیە. لەپەیوەند بەو سەرمایەدارە کە سەرمایەگوزاری بە12کرێکارەوە دەکات، رۆژی کارکردن144سەعاتەو رۆژی تاکانەی هەر کرێکارێك هیچ بایەخێکی پێنادرێت تەنها وەك بەشێکی ئەو رۆژی کاری بەکۆمەڵە نەبێت وهەروەها هیچ بایەخێکی نییە لەبەر ئەوەی ئەو12کرێکارە هاریکاری یەکتردەکەن لە بەرهەمێکی کۆمەڵایەتی یان لەپاڵ یەکتر هەمان کار ئەنجامدەدەن. بەڵام بەپێچەوانەوە ئەگەر ئەو12کرێکارە بەسەر6خاوەن کاری بچووك دابەشبوون، ئەوا دەبێتە رێکەوتێکی پەتی ئەگەر هەر خاوەن کارێك سوودی لەهەمان بەها وەرگرت، واتە لەو چووتەیە کە سەرمایەگوزاریان پێدەکات و پاشان رێژەی گشتی بەها زیادەکەی دەستکەوت. لێرەدا جیاوازییەك دەبێت. ئەگەر کرێکارێك لە کرێکارەکان لە بەرهەمهێنانی پێویستییەك، سەعات کارێکی زۆر زیاتری بەکارهێنا لەوەی لەئاستی کۆمەڵایەتی پێویست بێت و بەو شێوەیە

---

[1]/ بێگومان جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوان بەهای کاری پیاوێك و کاری پیاوێکیتر لەلایەن هێز و داهێنان و زیرەکی دڵسۆزانە، بەڵام من بەتەواوەتی بڕوام پێیە و بەپشتئەستوری بە ئەزموونگەلێکی ورد کە هەر 5پیاوێك، لەبەر ئەو ماوەیە کە ژیان دیاریکردووە، هەمان چەندایەتی کارکردن پێشکەشدەکەن وەك ئەوەی هەر پێنج پیاوێکیتر پێشکەشدەکەن، واتە لەنێو ئەو 5پیاوە یەکێکیان هەموو تایبەتمەندییەکانی کرێکاری باشی هەیە و ئەویتر تایبەتمەندی کرێکارێکی بەد و سێیەکیتر نە باشن و نە بەد. ئا بەم شێوەیە لە کۆمەڵێك تا ئەو رادە کەمە کە لە 5کرێکار پێکهاتووە، هەر بەقەت پێنج پیاوێکیتر دەستکەوتیان دەبێت. (ا. یورك، بڕوانە کیتیلێ لە بابەتی((پیاوی ناوەندی)-thougths and details on Acareity P15-16(بڵاوکەرە فەرەنسییەکان)

کاتە پێویستەکەی وەك تاك بە وێنەیەکی هەستپێکراو لە ڕێژەی ناوەندی دووردەکەوێتەوە، ئەوکات نە کارەکەی وەك کاری ناوەندی بۆ دەژمێردرێت و نە هێزەکەی وەك هێزێکی ناوەندی و بە کەمتر لە نرخی ڕەواجدار لە بازار دەفرۆشرێت یان هەرگیز نافرۆشرێت.

لانی کەم لە دەستڕەنگینی لە کارکردن_ئەوە هەمیشە خۆی لەناو بەرهەمی کارکردندا حەشارداوەو لەپاشاندا دەبینین کە بەرهەمهێنانی سەرمایەداری دەزانێ چۆن دەیپێوێ-. هەروا ئەوەش ڕاستە کە ئەم لانی کەمە لە لانی کەمی ناوەندی، دوور دەکەوێتەوە. و لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ بەهای ناوەندی هێزی کار بدرێت.

لەنێو ئەم خاوەن کارە بچووکانە، یەکێکیان زیاتر لە ڕێژەی ناوەندی بەهای زیادە دەستدەکەوێت و ئەوی تریان کەمتر. لەپەیوەند بە کۆمەڵگاوە، جیاوازییەکانیان قەرەبووی یەکتر دەکەنەوە، بەڵام نەك بەنیسبەت خاوەن کارە بچووکەکەوە. کەواتە یاساکانی بەرهەمهێنانی بەها بەشێوەیەکی تەواو ئەنجام نادرێت تەنها بەنیسبەت ئەو سەرمایەدارەوە نەبێت کە بەکۆمەڵ سەرمایەگوزاری بە کرێکارێکی زۆرەوە دەکات و بەم شێوەیە کاری کۆمەڵایەتی ناوەندی دەخاتە جووڵەکردن.

تەنانەت لەو کاتەشدا کە شێوازەکانی جێبەجێکردن، ملکەچی گۆڕانکاری نابن، ئەوا بەکارهێنانی ژمارەیەکی زۆر لە کرێکار، گۆڕانکاری لە مەرجە ماددیەکانی کار دەکات. ئەو خانوو، ئەمباری کەرەستە خاوەکان و ئەو کاڵایانەی هێشتا تەواونەبوونەو ئامرازەکان و ئامێرەکانی شاخە جۆراوجۆرەکان، بە وشەیەك بیڵێن، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بە جارێك خزمەت بە چەند کرێکارێك دەکات؛ بەکارهێنانیان دەبێتە هاوبەش و بەهای ئاڵوگۆڕکردنیان لەبەر ئەوە بەرزنابێتەوە، چونکە خزمەتگوزارییەکی سوودبەخشی زیاتریان لێ وەردەگیرێت، بەڵکو لەبەر ئەوەی مەزنتر دەبێ.

ئەگەر لە ژوورێکدا20چنینساز لەسەر20دەسگای چنین کاربکەن دەبێ بەرفراوانتر بێت لە ژوورێك تەنها چنینسازێك و دوو هاوکاری تێدا کار دەکەن. بەڵام دروستکرنی10کارگە بۆ20چنینسازو دوو دوو کاری تێدا بکەن، خەرجێکی زۆرتری تێدەچێ لە دروستکردنی یەك کارگە بۆ20چنینساز تێدا پێکەوە کاربکەن. بەگشتی، بەهای ئامرازەکانی بەرهەمهێنانی هاوبەش و چربوو پارسەنگیان زیادناکات لەگەڵ زیادکردنی پێوەرەکانی و کارە سوودبەخشەکەی و بچووکترە لە بەهای ئامرازە بەرهەمهێنەرە پەرتەوازەکان کە جێگەی دەگرێتەوە و، شانبەشانی ئەوەش بەشێوەیەکی ڕێژەیی بەسەر بەستەلەکێك لە بەرهەمگەلێکی زلهێز دابەشدەبێت.

بەم شێوەیە یەکێك لە توخمەکانی سەرمایەی نەگۆڕ کەمدەبێتەوە و بەم هۆیەشەوە، ڕێژەی ئەو بەهایە کەمدەبێتەوە کە بۆ کاڵاکان دەیگوێزێتەوە. ئەو کارتێکرنەکە هەر هەمان شتەو وەك ئەوە وایە گەر ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بە ڕێگاگەلێکی کەم خەرج بەرهەم بهێنرین. لە بەکارهێنانی ئابووریدا هیچ بەرهەم ناهێنێت تەنها لە بەکاربردنیدا نەبێت بەشێوەیەکی هاوبەش و ئەم مۆرکە وەردەگرێت چونکە مەرجگەلێکی کۆمەڵایەتی کارکردنە کە جیایدەکاتەوە لە ئامرازەکانی بەرهەمهێنانی پەرتەوازو تا ڕادەیەك گرانترە، تەنانەت لەو کاتەشدا کە کرێکاران بە کۆمەڵ بەشداری نەکەن لە کاری بەکۆمەڵ، بەڵکو تەنها هەر یەکێکیان لە تەنیشت ئەوی تریانەوە لەهەمان پیشە کاردەکەن. کەواتە پێش خودی کارکردندا، ئامرازە ماددیەکانی مۆرکێکی کۆمەڵایەتی وەردەگرن.

ئابووری ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە تێروانینێکی دوو لایەنەدا دەردەکەوێت. یەکەم، نرخی کاڵاکان کەمدەکاتەوە و، بەخودی ئەمەش بەهای هێزی کاری کەمدەکاتەوە. دووهەم، ڕێژەی نێوان بەهای زیادە و سەرمایەی پێشینە(راسمال المسلف) دەگۆڕێ، واتە کۆی بەهای بەشە نەگۆڕ و گۆڕاوەکانی.

کاتێ چەند کرێکارێك پێکەوە کاردەکەن بە مەبەستی پێکاندنی ئامانجێکی هاوبەش لە خودی پرۆسەی بەرهەمهێنان یان لە پرۆسەی جیاوازدا بەڵام پێکەوە گرێدراو، ئەوا کارەکەیان شێوەی هاریکاری ((یەکێتی هێزەکان)) وەردەگرێت.

هەر وەك چۆن هێزی هێرشبردن لە بەتالیونێکی سوارچاك یان هێزی بەرگریکردن لە یەکەی پیادە جیاوازییەکی کاکڵەییان هەیە لە کۆی هێزە تاکەکانیان کە یەکێك لە سوارچاك یان پیادە بە تەنها بەکاری دەهێنێت، بەهەمان شێوە کۆی هێزی ئامێرناسای کرێکارە لە یەکتر دابڕاو، جیاوازە لەو هێزی ئالییە کە لەو کاتەوە گەشەدەکات لەیەك کات و بەکۆمەڵ ولە یەك پرۆسەی هاوبەشدا کاردەکەن، (بۆ نموونە)چ مەسەلەکە پەیوەندی هەبێت بە هەڵگردنی بارێك لە بارەکان یان بە بەڕێوەبردنی دەستگێکی ئالی یان لابردنی ڕێگرێك[1]. لەم جۆرە بارودۆخەدا ناتوانرێت ئەنجامی کاری هاریکاری بە کاری تاك دەستمان بکەویت، یان ئەمە ڕوو نادات تەنها پاش تێپەڕبوونی کاتێکی زۆر یان لە بوارێکی زۆر بەرتەسکدا نەبێت. ئەم مەسەلەیە تەنها پەیوەندی نییە بە زیادکردنی هێزە تاکە بەرهەمهێنەرەکانەوە، بەڵکو بە خوڵقاندنی هێزێکی نوێوە، بەرێگای هاریکاری و تەنها وەك هێزێکی بەکۆمەڵ نەبێ، کار ناکات.

---

[1]((کۆمەڵی پرۆسەی زۆر ئاسان هەیە، بەهیچ شێوەیەك قبووڵی هیچ جۆرە دابەشکردنێك ناکات و ناکرێت ئەنجام بدرێت بەبێ هاریکاریکردنی دەستێکی زۆر، وەك: بەرزکردنی دارێکی گەورە بۆ سەر ئۆتۆمبیلێك یان...هتد. بە کورتییەکەی هەر کارێك ناکرێت ئەنجام بدرێت بەبێ ئەوەی چەند دەستێك لە یەك کاتدا هاریکاری یەکتر بکەن لە خودی کارێکی هاوبەش)). E.C.Wakefield:A view of the Art of Colonisation, London, 1819, P168

شانبەشانی ئەو هێزە نوێیە کە لە تواندنی هێزێکی زۆرەوە دێتەبەرهەم لە یەك هێزی هاوبەشدا، دەبینین تەنها نزیکبوونی کۆمەلآیەتی، ململانی و هاندانی هەستە ئاژەڵییە بزوێنەرەکان بەرهەمدێت کە توانای کارە تاکانەکان بە بەرزییەکی تێروتەسەل بەرزدەکاتەوە تا12کەس لە رۆژە هاوبەشەکەیاندا کە لە144سەعات پێکهاتووە، بەرهەمێکی زۆر مەزنتر پێشکەش بکەن لە بەرهەمی12کرێکار کە هەر یەکێکیان بەدابڕاوی 12سەعات کاردەکەن یان یەك کرێکار12رۆژی یەك لەدوای یەك کاردەکات. ئەمە سەرئەنجامێکە کە مرۆڤ وەك سروشتەکە، ئەگەر نەڵێین: ئاژەڵێکی سیاسییە وەك ئەرستۆ ئەڵێ، لە گشت حاڵەتێکدا ئاژەڵێکی کۆمەلآیەتییە[2].

تەنانەت کاتێ ئەو کرێکارانە پێکەوە لەهەمان کاردا، کاردەکەن، ئەوا کاری هەر تاکێکیان وەك بەشێك لەکارە بەکۆمەڵەکە، دەشێ نوێنەرایەتی قۆناغێکی جیاواز بکات و هاریکاری بەرەو خێراکردنی بەرێوەچوونی دەیبات. کاتێ12 بیناساز زنجیرەیەك دروستدەکەن بۆ گواستنەوەی بەردی خانودرووستکردن لە خوارەوە بۆ سەرەوە، ئەوا هەر یەکێکیان بە هەمان کار هەڵدەستێ، لەگەل ئەوەشدا هەموو کارە تاکانەکان کە بەشگەلێکی بەیەکەوە گرێدراون لە یەك پرۆسەی بەکۆمەڵ وهەموو قۆناغە جیاوازەکان پێکدەهێنێت کە دەبێ هەر بەردێك پێوەوە تێپەرێت و ئەو24دەستە کە موڵکی کارگەرە بەکۆمەڵەکەیە خێراتر دەیگوێزێتەوە لە دەستی هەر کرێکارێك بە تەنها بۆ سەرەوە دەڕوات و دادەبەزێت. کەواتە ئەو کاتەی بە بەرێگایەوە پێداویستی کار ماوەیەکی دیاریکراو تێدەپەرێ، کورتدەبێتەوەو ڕێکخستنیش نۆژەن دەکاتەوە، گەرچی هاوکارەکان هەمان کار یان کارێکی هاوچەشن ئەنجامدەدەن. کاتێ ئەوانە بۆ مەبەستی کارەکەیان دەڕۆن، بەجارێك، لە هەموو لایەکیەوە کاری تێدا دەکەن. 12ئۆستای بیناسازی پاش رۆژە یەکخستوەکەیان، واتە144سەعاتی کارکردن کە بە جارێکدا لەسەر لایەنە جیاوازەکانی بینایەك لە بیناکان کاردەکەن، زۆر خێراتر کارەکەیان لە ئۆستایەك بەتەنها لە12سەعاتی کار یان لە144سەعاتی کار ئەنجامدەدەن. هۆی ئەمە دەگەرێتەوە بۆ ئەوەی کە کرێکاری بەکۆمەڵ دوو چاو و دوو دەست لەپێش و پاشیدا هەیە و تا رادەیەك لە هەموو شوێنێك ئامادەیە. بەم شێوەیە بەشە جیاجیاکانی بەرهەمهێنان، شوێن لێکیان دەکاتەوە، لەهەمان کاتدا، دەگات بە قۆناغی تەواوبوون.

لێرەدا ئێمە تەنها ناوی ئەو حاڵەتانە هێنا کە کرێکاران تەواوکەری یەکترن و هەمان کار دەکەن یان کارگەلێکی هاوچەشنن. ئەمە ساکارترین شێوەی هاریکاریکردنە، بەلآم دووبارە وەك توخمێکی سەرەتایی لە شێوازێکی زۆر گەشەسەندوو دەیبینین.

ئەگەر بزووتنەوەی گەشەسەندنی کار(مرکب)بێت، ئەوا تەنها ژمارەی هاریکەرەکان رێدەدا بە دابەشکرنی پرۆسە جیاوازەکان لەسەر کرێکارە جیاوازەکان و جێبەجێکردنی کارەکان لەیەککاتداو بەم شێوەیە کاتی پێویست بۆ پیشەسازی بەرهەمەکان کورتدەکرێت.

لە زۆر پیشەسازیدا سەردەمانێکی دیاریکراودا، چرکەساتێکی سەخت هەیە، دەبێ لێیان تێبگەین تا ئەنجامی چاوەڕوانکراومان دەستبکەوێت. مەسەلەکە بۆ نموونە پەیوەندی بە برینەی مێگەل هەیە یان بە عەمبارکردنی بەروبوومەوە هەیە، ئەم جۆرە بەرهەمەو چەندایەتییەکەی بەندن بەوەی جۆرە کارکردنێکی لە ساتەوەختێکی دیاریکراودا دەستپێدەکات و کۆتایی پێدێت. ئەو ماوە کاتە کە دەبێ کاری تێدا ئەنجام بدرێت، بە سروشتەکەیەوە دیاریکراوەو ئەمە هەمان شتە لە راوکردنی(رنك). کرێکاری دابڕوا ناتوانێت لە رۆژی کاری سروشتیدا تەنها یەك رۆژی کار نەبێت، با بێژین ئەوە رۆژێکە لە 12سەعات کار پێکهاتووە، بەلآم هاریکاری100کرێکار لە یەك رۆژدا1200سەعاتی کار کۆدەکاتەوە. بەم شێوەیە لە چرکەی لابەلاکەردا قەرەبووی کورتی کات دەکاتەوە بە قەوارەی کاری ئەنجامدراو لە کۆرەپانی بەرهەمهێنان. ئەو کارتێکردنە ئەنجامگیراوە لە چرکەساتی پێویست لێرەدا بەندە بە بەکارهێنانی ژمارەیەکی زۆر لە رۆژی کاری بەیەکگرێدراوو بەرفراوان بوونی کاری سوودبەخشی کرێکارانی بەکارهێنراو. لەبەر ئەوەی لە رۆژئاوای ئەمریکا لەم جۆرە هاریکارییە نییە، بۆیە برێکی زۆر لە گەنم تێکدەچێت و لە هەندێ ناوچەی هیندستان کە دەسەلآتی بریتانیا تایفە کۆنەکانی فرکرد، بۆیە هەموو ساڵێك برێکی زۆری پەموو تێکدەچێت.

هاریکاری رێدەدا بە بەرفراوانکردنی ئەو شوێنەی کاری تێدا دەکرێت و هەندێ پرۆژە وەك وشککردنەوەی زەوی و ئاوەڕۆ و دروستکردنی کەناڵ و رێگاوبان و هێڵی ئاسنین...هتد تەنها لەم تێڕوانینەوە، پێویستی بە هاریکارییە. لەلایەکیترەوە هاریکاری-لەگەل نەشونماکردنی بواری بەرهەمهێنان-پانتایی کە تێدا کاردەکرێت، بەرتەسك بکەینەوە. ئەمە کارتێکردنە دوولایەنەیەو بەرزکەرێکی زۆر بەهێزە لە ئابووری خەرجە بچوك و فریاکوزارەکان و چاکەکەی بۆ گردبوونی کارگەران و نزیکبوونەوەی کارە جیاوازەکانە، بەلآم بەیەکەوە بەستراوەکان و چڕبوونی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان.

ئەگەر کاری رۆژی بەیەکەوە گرێدراو لەگەل کۆی یەکسانی رۆژانی کارە تاکانە ولەیەکتر دابڕاوەکان بەراورد بکەین، برێکی زۆرتر لە بەهای بەکاربردنمان پێدەدات و بەم شێوەیە کاتی پێویست بۆ دەستخستنی کاری خوازراو کەمدەکاتەوە. ئەگەر رۆژی کاری بەیەکەوەگرێدراو ئەم بەرهەمهێنانە بالآیە وەرگرت بە دووبەرابەرکردنی هێزی کاری ئالی و بەرفراوانکردنی کردارەکانی لە شوێنەکەی یان بەرتەسکردنی بواری بەرهەمهێنان بەنیسبەت بوارەکەی و چەندایەتییەکی

2/ پێناسەکەی ئەریستۆ-ئەگەر بە وردی قسەبکەین-مرۆڤ بە سروشتییەوە هاوڵاتییە، واتە دانیشتووی شارە. بەمە بەتەواوەتی تایبەتمەندی چاخە کۆنە کلاسیکەکان دەکات، هەروا پێناسەکەی فرنکلین: ((مرۆڤ دروستکەری ئامێرەکانە))، ئەمیش بەم پێناسەیە تایبەتمەندی دانیشتوانی ئەمریکای باکور دیاریدەکات.

گەورەی كار لە چركەی سەختدا جوڵاندو گەشەی بە كێبڕكێ و هانی ڕۆحە ئاژەڵییەكان دا و مۆركی تایبەتی فرەشێوە لەسەر ڕەنجە تاكە شێوەكان كرد یان پۆی بەردەوامی، ئەوەش بەهەستان لەیەك كاتدا بە پرۆسەی جیاوازو بە ئابووری كەرەستەگەلێك بە ڕێگای بەكاربردنیان بە شێوەیەكی هاوبەش یان بە گواستنەوەی پۆی كاری ناوەندی بۆ كارە تاكانەكان. لە هەموو ئەم حاڵەتاندا دەبینین هێزی بەرهەمهێنانی جۆرایەتی ڕۆژی كاری پێكەوەگرێدراو، هێزی كۆمەڵایەتی كارە یان هێزی كاری كۆمەڵایەتییە. ئەوە هەر لە خودی هاریكاریكرنەوە لەدایكدەبێت و كارگەریش بەكاركردنی بەشێوەیەكی زنجیرەیی لە گەڵ ئەوانیتر لە پێناو یەك مەبەستی هاوبەشداو بە گوێرەی پلانێكی نەخشەكێشراو، سنووری تاكەكەسی لەناودەبات و گەشە بە هێزەكەی دەدا چونكە جۆرایەتییە[1].

بەگشتی خەڵك ناتوانن بەشێوەیەكی هاوبەش كاربكەن بە بێ ئەوەی كۆببنەوەو تا بتوانن كرێگرتەكان هاوكاری یەكتری بكەن، دەبێ خودی سەرمایەدار بەكاریانبهێنێت و پاشان سەرمایەدارەكە بەخۆی لە یەك كاتدا هێزەكانی كاریان دەكڕێت. بەهای گشتی ئەم هێزانە یان بڕێكی دیاریكراو لە كرێی ڕۆژ یان هەفتەیەك...هتد دەبێ لە گیرفانی كۆببێتەوە پێش ئەوەی كرێكارەكان لە پرۆسەی بەرهەمهێنان كۆبكاتەوە. كرێدانی كرێی كاری300كرێكار بەجارێك گەر بۆ ڕۆژێكی كاریش بێت، پێویستی بە پێشینەیەكی گەورەتر لە سەرمایە هەیە لە كرێی ژمارەیەكی بچوكتر لە كرێكار، لە هەفتەیەكدا لە ماوەی هەموو ساڵەكە. ژمارەی هاریكەرەكان یان بواری هاریكاریكردن، بە پلەی یەكەم بەندە بە پێوانەی سەرمایەیەك كە پێدەكرێ پێشینەی بدا بۆ كڕینی هێزی كار، واتە بەو ڕێژەیە كە سەرمایەدارێك بەتەنها هەڵسوكەوت دەكات بە كەرەستەی بژێوی كرێكارێكی زۆرەوە.

ئەركی سەرمایەی نەگۆڕ وەك ئەركی سەرمایەی گۆڕاوە. كەرەستە خاوەكان-بۆ نموونە- خەرجی ئەو سەرمایەدارە كە300كرێكار بەكاردەهێنێت، 30جار زۆرتر خەرجی تێدەچێت بۆ هەر یەك لەو 30سەرمایەدارانەیە كە هەریەكێكیان 10كرێكار بەكاردەهێنێت. ئەگەر بەهای ئامرازەكانی كاركردن كە بە شێوەیەكی هاوبەش بەكاردەبرێن و چەندایەتییەكەی لەهاوشانیدا زیادناكەن لەگەڵ كرێكارە سەرمایەپێكراوەكان، كەچی بەشێوەیەكی هەسپێكراو زیاتر دەبن.. چڕكردنی ئامرازەكانی بەرهەمهێنان لە سەرمایەدارە تاكەكان، مەرجی ماددیانەیە بۆ هەر هاوكارییەك لەنێو كرێكارە كرێگرتەكان.

ئێمە(لە بەشی یازدە)بینیمان كە كۆیەك لە بەها یان بڕێكی دراو بۆ ئەوەی بۆ سەرمایە بگۆڕێ، دەبێ لەلانی كەمەوە بگات بە پێوەرێكی دیاریكراو، ڕێگە بە خاوەنەكەی بدات ژمارەیەكی كرێكار سەرمایەگوزار بكات وبەس بێت بۆ ئەوەی ئەركی كاریدەستی بخاتە ئەستۆیان. هەرگیز سەرمایەدار نەیدەتوانی بەبێ ئەم مەرجە شوێنی سەرداری تایفەكان وخاوەن كارە بچووكەكان بگرێتەوەو خودی بەرهەمهێنان نەیدەتوانی مۆركی ڕوون وئاشكرای بەرهەمهێنانی سەرمایەداری لەبەر بكات.

ئێستا بڕێكی سەرمایە وەك لانی كەم بۆمان دەردەكەوێت لە دەستی تاكگەلێكدا كە دیمەنێكی زۆر جیاوازیان هەیە؛ ئەوە چڕكردنی سامانەكانە كە پێویستە بۆ كۆڕینی كارە تاكانەو دابڕاوەكان بۆ كاری كۆمەڵایەتی وپێكەوەگرێدراو و دەبێتە بنەمای ماددی بۆ ئەو گۆڕانكارییانە كە شێوازی بەرهەمهێنان ملكەچی دەبێت.

لەسەرەتای سەردەمی سەرمایەداریدا، فەلەمرەوییەكەی بەسەر كاردا مۆركێكی ڕوكەشیانەی ڕووت و لاكێش دەبێت. كرێكار لە ژێر فەرمانی سەرمایە كارناكات، تەنها لەبەر ئەوە نەبێت هێزەكەی پێفرۆشتووە؛ تەنها لەبەر ئەوەی ئامرازی ماددی نییە تا بۆ خۆی كاربكات. بەڵام هەر لەو كاتەوە كە هەندێ هاریكاری لەنێو كرێكارە كرێگرتەكان دروستدەبێت، فەڵەمرەوی سەرمایە نەشونما دەكات بەو مانایە پێداویستییەكە بۆ ئەنجامدانی كاركردن و مەرجێكی واقیعییە بۆ بەرهەمهێنان. لە گۆڕەپانی بەرهەمهێناندا فەرمانی سەرمایە لەو كاتەوە ئیتر گرنگ دەبێت وناكرێ دەستی لێ هەڵبگیرێت، ڕێك وەك چۆن فەرمانی جەنەڕاڵ لە گۆڕەپانی جەنگ گرنگە و دەستی لێهەڵناگیرێت.

هەر كارێكی كۆمەڵایەتی یان هاوبەش كە بەتێروتەسەلی لەبوارێكی بەرفراواندا بڵاودەبێتەوە، پێویستی بە بەرێوەبردن هەیە بۆ ڕێكخستنی چالاكییە تاكەكسییەكان و دەبێ هەستێت بە ئەنجامدانی ئەو كارە گشتییانە كە ڕەگەزەكەی لەو جیاوازیانەدا هەیە لە نێوان بزووتنەوەی گشتی جەستەی بەرهەمهێنەرو بزووتنەوە تاكەكسە ئەندامە سەربەخۆكان، ئەو جیاوازییانە كە لێیەوە پێكهاتووە. مۆسیقاژەنێك ئاوازێكی تاكانە لێبدات خۆی خۆی بەرێوەدەبات، بەڵام تیپێكی مۆسیقاژەن پێویستییان بە مایستەر هەیە.

كارەكانی ئەم بەرێوبردنە و پاسەوانی و دەڵالێكردن دەبن بە ئەركی سەرمایە لەو كاتەوە كە كرێكارە ملكەچەكەی دەبێتە كرێكارێكی هاریكردن و بەو مانایە ئەركێكی سەرمایەدارییە، تایبەتمەندی تایبەت وەردەگرێت.

پاڵنەری بەهێز، واتە(لەولەبی) بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، پێداویستی زیادكردنی بەهای سەرمایەیە و ئەو ئامانجە كە بەرێوەچوونەكەی دیاریدەكات، دەستكەوتنی گەورەترین بەهای زیادەیە یان-ئەمەش هەمان شتە-تا دەكرێت گەورەترین سەرمایەگوزاری بۆ هێزی كار بكرێت. هەرچەند لەیەك كاتدا

1/ ((هێزی هەر مرۆڤێك زرۆ بچوكە، بەڵام كۆبوونەوەی هێزگەلێكی بچووك هێزێكی گشتی گەورەتر لە كۆبوونەوەكە دروستدەكات، بەشێوەیەك كە تەنها بە هۆی كۆبوونەوەیان پێدەكرێت كاتی كارەكەی كەم بكاتەوە و پانتایی بەرفراوان بكات. - (C. A Carli. L.)
(C

بەستەلەکی کرێکارە سەرمایەپێکراوەکان زیادببێت، بەرگرییان لە دژی سەرمایە زیاددەکات و پاشان ئەو فشارە کە دەبێ بەکاربهێنرێت بۆ سەرکەوتن بەسەر ئەو بەرگریە. ئەو بیرۆ(ادارە)یە کە لەبەردەستی سەرمایەدارە تەنها ئەو ئەرکە تایبەتە نییە کە لە سروشتی بزووتنەوەی خودی کاری هاریکاری یان کۆمەڵایەتی لەدایك دەبێ، بەڵکو لە هەمان کاتداو لەپلەیەکی بەرزدا، ئەرکی سەرمایەگوزارییە بە کاری کۆمەڵایەتی و ئەرکێکە لەسەر ڕووبەڕووبوونەوەی بێ چەندوچۆن لە نێوان سەرمایەگوزارو ئەو ماددەیەی سەرمایەگوزاری پێدەکات.

شانبەشانی ئەوەش، هەرچەند بایەخی ئەو ئامرازی بەرهەمهێنانە نەشونمای کرد کە ڕووبەڕووی کرێکار دەبێتەوە کە مۆڵکایەتییەکە لێی نامۆیە، پێویستی بە بوونی چاودێری نەشونمادەکات و لێپێچینەوە لە بەکارهێنانی بەشێوەیەکی گونجاو.

لەدواییدا هاریکاری کرێکارە کرێگرتەکان تەنها بەرئەنجامی ئەو سەرمایەیە کە لەیەککاتدا بەکاریاندەهێنێت و پەیوەندی لە نێوان ئەرکە تاکانەییەکانن و یەکگرتنەوەیان بەو مانایە کە جەستەیەکی بەرهەمهێنەرن، لە دەرەوەی خۆیانەوە هەیە، واتە لەو سەرمایەیە کە کۆیان دەکاتەوەو رایاندەگرێت. گرێدراوی کاری کرێکارەکان لە ئاستی زهنیدا وەك نەخشەیەکی سەرمایەداری دەردەکەوێت، واتە هێزی ئیرادەیەکی نامۆ کارەکانیان بۆ مەبەستەکانی ملکەچدەکات.

کەواتە ئەگەر بەرێوبەرایەتی سەرمایەداری وەك ناوەڕۆك دوو ڕووی هەبێت، ئەوا لەبەر هەمان ئەو شتەیە کە پەیوەندی بە سەرکردایەتی خودی خۆیەوە هەیە، لەلایەکەوە نەشونماکردنی پرۆسەی هاریکارییە، لەلایەکیترەوە پرۆسەی دەسکەوتنی بەهای زیادەیە-شێوەی ئەم بەرێوەبردنە وەك پێویست دەبێتە ستەمکار-و شێوە تایبەتییەکانی ئەم ستەمکارییە گەشەدەکات چەندە هاریکاری گەشە بکات.

سەرمایەدار دەستدەکات بەوەی لە کاری دەستی دووردەکەوێتەوە، ئەوجا کاتێ سەرمایەکەی نەشونما دەکات و لەتەکیدا ئەو هێزە بەکۆمەڵەیە کە سەرمایەگوزاریان پێدەکات، لە وەزیفەی پاسەوانیکردنی کرێکاران و کۆمەڵەکەیان بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ و چالاکانە، دەستدەکێشێتەوە و ئەم وەزیفەیە دەگوێزێتەوە بۆ جۆرێکی تایبەت لە کرێگرتەکان. سەرمایەدار هەر لەو کاتەوە کە خۆی لەسەرووی لەشکرێکی پیشەسازی دەبینێ، ئەفسەری بەرپرس(بەرێوەبەرەکان و جێگرەگانی)و ئەفسەری پلە دوو(چاودێر، سەرپەشتیارو، نوێنەری سەرۆکەکان) بۆ خۆی دەگرێ، واتە ئەوانەی کە بەناوی سەرمایەوە ڕۆڵی سەرکردایەتی دەبینین لە ماوەی گەشەسەندنی کارکردنداو تاقە کاری سەرمایەداران دەبێتە تەماشاوان.

کاتێ ئابووریناسێك بەراوردکاری لەنێوان شێوازی بەرهەمهێنانی جووتیاران و پیشەییە سەربەخۆکان و سەرمایەگوزاری لەسەر بنەمای کۆیلایەتی وەك ئەو جووتیارانە لە کۆلۆنەکان ئەنجامی دەدەن، دەکات، ئەوا **کاری پاسەوانی** لە لیستی کەم **خەرج و لەپڕەکان** دادەنێ. بەڵام ئەگەر شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ئەزمایش بکەین، دەبینین کاری بەرێوەبردن و پاسەوانی یەکدەخات، ئەو کارانە کە لە سروشتی پرۆسەی نەشونماکردنی کاری هاریکاری شاخەیان لێ دەبێتەوە، ئەم وەزیفەیەش بەو مانایە کە بنەمای هەیە، مۆرکی سەرمایەدارییە و ململانی لەسەر خودی گەشەسەندنی ئەم پرۆسەیە دەکرێت. سەرمایەدار هەرگیز سەرمایەدار نییە لەبەر ئەوەی بەرێوبەرێکی پیشەسازییە، بەڵکو بە پێچەوانەوە دەبێت بە سەرۆك، چونکە سەرمایەدارە. سەرکردایەتی لە پیشەسازیدا دەبێتە تایبەتمەندی سەرمایە وەك چۆن سەرکردایەتی جەنگ و بەرێوەبردنی دادپەروەری لە سەردەمی دەرەبەگایەتی تایبەتمەندی موڵکایەتی زەویوزار(عەقار) بوو[2].

کرێکار بە خۆی خاوەن موڵکی هێزی کارەکەیە و لەبەر ئەوەی مشتومڕ لەبارەی نرخەکەی دەکات لە گەل سەرمایەدارەکەو ناتوانێ هیچ بفرۆشێت تەنها هێزی کارەکەی نەبێت، واتە هێزە تاکەکان. ئەم پەیوەندییە بەهیچ شێوەیەك ناگۆڕێت، چونکە سەرمایەدارەکە سەد هێزی کار دەکاتە موڵکی خۆی لەبری یەك هێز، یان گرێبەستێك لە گەل یەك کەس ناکات، بەڵکو لەگەل سەد کرێکاری کە لەیەکتری سەربەخۆن و دەتوانێ کاریان پێبکات بەبێ ئەوەی بیانهێڵێت هاریکاری بکەن. کەواتە سەرمایەدارەکە بە هەر کرێکارێك نرخی هێزی کاری سەربەخۆ دەدا، بەڵام نرخی هێزی بەیەکگرێدراو نادات. کرێکارەکان وەك کەسانی سەربەخۆو تاکگەلێکی لەیەکتر دابڕاو، دەچنە ناو پەیوەندییەك لەگەل خودی سەرمایەکەوە، نەك لەنێوان خۆیان. هاریکارییان تەنها لە پرۆسەی گەشەکردنی کار دەستپێدەکات، بەڵام لەوێدا چیتر موڵکی خۆیان نین و هەر کە چوونە ناو ئەو پەیوەندییە، لە سەرمایەدا یەکانگیر دەبن و چونکە هاریکاری دەکەن و ئەندامی جەستەیەکی چالاك پێکدەهێنن، دەبن بە شێوازێکی تایبەت لە شێوازەکانی بوونی سەرمایە. ئەو هێزی کارە کە کرێکارە کرێگرتەکان لە کارەکانیان خەرجی دەکەن وەك کارگەرێکی بەکۆمەڵ، هێزی بەرهەمهێنەر بۆ سەرمایە پێکدەهێنن. هێزی کۆمەڵایەتی کار گەشەدەکات بەبێ ئەوەی نرخەکەی بدرێت، هەر لەو کاتەوە کرێکاران لە لایەن سەرمایەوە لە مەرجگەلێکی دیاریکراودا دادەنرێن. لەبەر ئەوەی هێزی کۆمەڵایەتی کار هیچ تەکلیفێك بۆ سەرمایە ناکات و کرێکاری کرێگرتە لەلایەکی ترەوە گەشەیپێنادات تەنها ئەو کاتە نەبێت کە کارەکەی دەبێتە موڵکی سەرمایە، ئەوجا سروشتەکەی وا دەردەکەوێت وەك هێزێکی

---

[2]/ ئۆگۆست کۆنت و قوتابخانەکەی هەوڵیاندا پێویستی هەمیشەیی بە قەڵەمڕەوی سەرما بسەلمێنن، و دەیانتوانی لەبەر هەمان هۆ، پێویستی قەڵەمڕەوی دەرەبەگەکان بسەلمێنن.

سەرمایەو هێزێکی بەرهەمهێنەری پێوەوە نووساو. کارتێکردنی هاریکاری ساکار بە روونییەکی زۆر دەگمەن دەردەکەوێت لە کارە مەزنەکانی رۆژهەڵاتییەکان، میسرییەکان و ئەتروسکییەکان...هتد

((ئەم دەوڵەتە رۆژهەڵاتییانە لەسەردەمانێکی زۆر کۆندا کاتێ خەرجە مەدەنی و سەربازییەکانیان دەدا، دەبینێ خاوەن ئامرازی زیادەی بژێوییە و دەتوانێ بۆ کاری گەورە و سودبەخش بەکاری بهێنێ. توانایان بۆ هەڵسوکەوتکردن بە کاری زۆربەی دانیشتوانە غەیرە کشتوکاڵییەکان و ئەو مافە کە پاشا و پیاوانی ئاین بۆ بەکارهێنانی ئەو زێدەیە، ئامرازگەلێکی پێدەدا بتوانێت ئەو پەیگەرە زلهێز و ئاسەوارە مەزنانە کە سەرتاپای وڵاتەکە دەگرتەوە، بکەن. بۆ جوڵاندنی ئەو پەیگەرە گەورانە قەوارە زلهێزانە کە گواستنەوەیان سەرسامان دەکەن، زۆر جار تەنها هێزی مرۆییان بەکاردەهێنا، بەڵام بە دەستبلاوگرنێکی بێکۆتاییدا. ژمارەی کارگەران و چرکردنی رەنجەکەیان بەس بوو...هتد>کۆمەڵە ئاشوری و میسرییەکان...هتد کە مولکی مۆزەخانە ئۆروپییەکانن شێوەکانی ئەم کارە هاوکارییانە پیشانمان دەدەن.- ر. جۆنس. تێکست بوك ئۆف لیتراتور، لا77-87-<

دەسەڵاتی پاشاکانی رۆژهەڵات و میسرییەکان و تیوکراتە(خواوەندەکان)ی ئەتروسکییەکان...هتد لە کۆمەڵگای نوێدا کەوتە دەستی سەرمایەی تاك یان شەرکەتەکانی کۆماندیت و شەرکەتەکانی چەند بەشداربوویەکی سەرمایەدار...

هاریکاری وەك لە رەگەزەکانی شارستانییەتی مرۆڤایەتی و گەلانی راوچی دەیبینین>>لەوانەیە(لانگویت) لە کتێبی(تیئۆرییەکەی لەبارەی یاسا مەدەنییەکان)بەهەڵەدا نەچووبێت کاتێ ئیدیعا دەکات کە راوکردن یەکەم شێوەیە لە شێوەکانی هاریکاردن و راوکردنی مرۆڤ(جەنگ) یەکێکە لە شێوە یەکەمەکانی راوکردن-بڕوانە چاپی ساڵی1767، بەشی 78، لە لاپەڕەی278-289.(چاپکەرە فەرەنسییەکان)<<

لە کارە کشتوکاڵییەکانی تایفە هندستانییەکان...هتد لەسەر مولکایەتی هاوبەشی مەرجەکانی بەرهەمهێنان، ئەنجام دەدرا و لەسەر ئەم واقیعە کە هەر تاکێك هێشتا هەر بە هۆزەکەی یان تایفەکەی بەستراوەتەوە وەك ئەو هێزەیە کە هەنگ بە شانەکەی دەبەستێتەوە. ئەم دوو مۆرکە جودایان دەکات لە هاریکاری سەرمایەداری. بەکارهێنانی هاریکاری بەشێوەیەکی پەرتەوازو لە بوارێکی بەرفراواندا لە چاخە کۆنەکان، چاخی ناوەندو کۆلۆنییە هاوچەرخ لەسەر پەیوەندی راستەوخۆی دەسەڵاتداری و کۆیلایەتی راوەستاوە و لەسەر کۆیلایەتی بەگشی. بەپێچەوانەوە شێوە سەرمایەدارییەکەی پێشوەخت گریمانەی بوونی کارگەری ئازاد، واتە فرۆشیاری هێزەکەی دەکات و ئەم هێزە لە مێژوودا گەشەدەکات بە ناکۆکی لەگەل کشتوکاڵی جووتیارانی بچوك و پەیڕەکردنی ئازادانەی پیشە، خاوەن شێوەی هاریکاری بێت یان نەبێت.

لەبەرامبەریدا هاریکاری سەرمایەداری هەرگیز وا دەرناکەوێت وەك شێوەیەکی تایبەت لە شێوەکانی هاریکاری، بەڵکو بەپێچەوانەوە، خودی هاریکاری وەك شێوەی تایبەتی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری دەردەکەوێت.

ئەگەر هێزی کاری بەکۆمەڵ کە هاریکاری گەشەیپێدەدا، وەك جۆرێکی تایبەتی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری دەردەکەوێت و ئەوەش وەك یەکەم قۆناغ لە قۆناغەکانی گەشەسەندن کە پرۆسەی نەشونماکردنی کار تێدەپەڕێنێت ولەبەر پاشکۆیەتی بۆ سەرمایە. ئەم گەشەسەندنە لەخۆیەوە نەشونما دەکات و بنەماکەی، واتە بەکارهێنانی ژمارەیەکی دیاریکراو لە کرێکاری کرێگرتە لە یەککات و لەهەمان کارگەدا، لەگەل بوونی خودی سەرمایە دیاریدەکرێت، و هەمیشە وەك سەرئەنجامی مێژوویی ئەو بارودۆخ و بزووتنەوانە کە بەشدارییان کرد لە لێکترازاندنی جەستەی بەرهەمهێنانی دەرەبەگایەتی.

شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری وا دەردەکەوێت بۆ ئێمە وەك پێویستییەکی مێژوویی بۆ گۆڕینی کاری پەراوێزکراو بۆ کاری کۆمەڵایەتی، بەڵام زیادکرنی مۆرکی کۆمەڵایەتی لەنێو دەستی سەرمایە بەسەر کار، لە هێزی بەرهەمهێنانەکەی زیاد ناکات تەنها بۆ ئەوە نەبێت، قازانجێکی گەورەتر سەرمایەگوزاری بکات.

هاریکاری لە شێوە سەرەتاییەکەی تاقە شێوەیە کە تا ئێستا ئەزمایشمان کردووەو جووتدەبێت لەگەل بەرهەمهێنان لە بوارێکی بەرفراوان. لەم رووەوە هیچ سەردەمێك لە سەردەمانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری تایبەتمەندییەکی نییە کەر ئەوە لە سەرەتای مانیفاکتۆرە نەبێ کە تا ئەو کاتە پیشەیی بوو و ئەو جۆرە کشتوکاڵییە بەرفراوانە کە هاوجووتی سەردەمی مانیفاکتۆرییە و تایبەتمەندی هەیە لەگەل کشتوکاڵی بچووك بە پێوەرەکانی کەمتر لە تایبەتمەندیەکان بە شێوازەکانی. هاریکاری ساکار هێشتا تا ئیمڕۆ لەو پڕۆژانە باڵادەستن کە سەرمایەی تێدا لە بوارێکی بەرفراوان کاردەکات، بەبێ ئەوەی لەوێ دابەشکردنی کار یان بەکارهێنانی ئامرازەکان رۆڵێکی گرنگ بگێڕن.

شێوازە بنەڕەتییەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ئەو هاریکارییەیە کە دووبارە شێوە سەرەتاییەکەی پیشاندەدا-سەڕای ئەوەی ناوەکەکەی شێوازە ئاڵۆزەکەیی تێدایە-تەنها لەمەدا وەك یەکێك لە توخمەکانی، لەپاڵییەوە مانەوەکەی وەك شێوازێکی تایبەت دەپارێزێ.

سەرمایە، کارل مارکس، جلدی 3-4، لاپەڕەی455-474، بە عەرەبی، لە وەرگێڕانی محەممەد عیتانی، بەیروت، کتێبخانەی مەعارف.

[1] ئەمە تاقە ئامانجی بازرگانییە(ج. فاندرلانت-سەرچاوەی ئاماژەپێکراو، لاپەڕەی11)